

ÜSKÜDAR - ŞİLE YOLUNDA ÖMERLİ TÜRÜLÜSLERİ

Nezih FIRATLI

1953 yılı yazında Üsküdar-Şile yolundaki Ömerli civarında askerler talim maksadiyle bir tepecikte siper kazarlarken bir mezara tesadüf ederek durumu fügili makamlara bildirmeleri üzerine, İstanbul Arkeoloji Müzeleri adına burada tetkikat yaparak, ormanlık olan havalide birçok küçük türülüs bulunduğunu görmüş ve bunların daha etraflı tetkikini teklif etmiş - tim (1). Bunun neticesi ayrılan para ile bu türülüsler 1954 yılı Eylülünün son günleri ile Ekim'inin ilk haftası içinde tarafımdan tetkik edildi (2).

Ömerli, Beykoz Kazasına bağılı bir nahiye merkezidir (3). Köyün bulunduğu yer Riva Çayı'nın (antik ismi Rhebas), sol sahilindeki sırtlarda olup 'Üsküdar-Şile yolu köyün içeriSiinden geçer (Res: 1, 2). Üsküdar'a 35 kilometre uzaktadır, denizden 120-140 metre kadar yüksektir (4).

Araştırmalar, Ömerli ve civarındaki türülüs ve diğere eserleri tesbit etmek için etrafta geziler yapmak, evvelce açılmış olan türülüsleri incelemek ve birkaç yeni

(1) İstanbul Arkeoloji Müzeleri adına araştırmann icrasını bana tevdi eden Müdür Sayın Rüstem Duyuran'a ve Eski Eserler ve Müzeler Umum Müdürlüğüne teşekkür ederim.

(2) Araştırma hakkında ilk kısa haber için bk. Machteld Mellink, *AJA*, 59, 1955, s. 236.

(3) Bitinya'nın bu kısımdaki mevkiiler için Kiepert'den başka, R. Fitzner tarafından hazırlanan "*Karte des Bosphorus und Bithynische Halbinzel 1/150.000*" isimli haritadan istifade edilebilir. Ayrıca V. Cuinet'de Ömerli'yi Beykoz'un dahilindeki iki mühim mevkiinden biri olarak zikretmekte ve haritasında işaret etmektedir (*La Turquie d'Asie* IV, s. 692-696).

(4) Üsküdar-Şile yolunun yakın zamanlardaki durumu E. Mamboury tarafından tasvir edilmiştir, burada • Ömerli'de zikredilir. "*T.T.O.K.Mecmuasz*", No: 13, 1934, s. 23 ve "*The Tourists' Istanbul*", İstanbul, 1953, s. 585-588.

türülüsü doğrudan doğruya kazmak suretiyle sonuçlandırılmıştır. Geziler neticesinde Ömerli civarında türülüslerin gruplar halinde oldukları görülmüştür. Ayrıca üç eski iskan yeri, Ömerli köyünün batısında "Hamam" denilen yapı kalıntısı ve köyün güneyindeki Çataldağ'ın şimal zirvesinde, yani Kalebayırı denilen tepede büyük duvar izleri tesbit edilmiştir (Res: 1). Ömerli köyü batısında köylülerin Hamam dediğı yapı kalıntısı, moloz taş ile yapılmış olup, duvarlarında kare tuğlalar da kullanılmıştır. Planı hakkında bir şey söylenemez ise de, mevcut bakiye arasında görülen künk parçalarının fazlalığı ve yakınında "Fettanpınarı" denilen oldukça ıbol sulu bir pınarın mevcudiyeti bu kalıntının köylülerin isim verdikleri şekilde gerçekten bir hamam olması ihtimalini teyit etmektedir. Çataldağ'ın 365 m. yüksekliğindeki kuzey zirvesinde genişçe düz sahada mahalli kayadan büyük bloklarla yapılmış kareye yakın planlı ihata duvarları kalıntısı ile (Res: 3), bunun ortasına moloz taş ve beyaz harç ile yapılmış bir sarnıç harabesi, görülmektedir. Enkaz arasında, bir yüzünde salıp kabartması bulunan 'bir kemeraltı başlığı mevcuttur. İhata duvarının devrinin tayini güç ise de, bu havaliden pek uzakta olmıyan Aydos, Başbüyük ve Kayışdağ'ında olduğu gibi (5), bunların da bir Bizans manastırına ait olması pek muhtemeldir. Çataldağ'ın batı-kuzeyinde yolun batısında Camcı Çiftliği ve Kayalı Dere'ye bakan sırta bir iskan bakiyesi vardır. Burada bazı duvar izleri ve antik dam kiremidi parçaları bulunmuştur. Bu iskan yerinin yakınında, içindeki mezarın dağıtılmış olduğu anlaşılır.

(5) R. Janin, *Constantinople Byzantine*, Paris 1950, s. 456 (Başbüyük), s. 446 (Aydos), s. 547 (Kayışdağı), Lev: III.

lan bu havalinin en büyük tümülüslerinden biri vardır.

Ömerli civarındaki tümülüs grupları şunlardır (Res.: 1): 1 - Ömerli Köyünün hemen batısındaki "Mezarlık Tepe" etekleriyle köy arasındaki tümülüsler. Bunlar diğerleri gibi toprak üzerinde 2-4 metre yüksekliktedir, çapları 8-10 metre arasında değişmektedir. Bunlardan köye en yakın olanlardan büyükçe ikisi üzerinde yaşlı meşe ağaçları bulunmakta ve köylüler tarafından "Şehitler" adıyla anılmaktadır. Bugün dahi adağı olanlar muayyen günlerde bu tümülüslere giderek kuran okumakta ve dua etmektedirler(6). 2 - Mezarlık, tepenin güney eteklerinde Elma Pınarı Deresi ile Çamaşır Deresinin başlangıç noktasından güneye doğru uzanan sahadakiler. Bunlar da evvelkilerle aynı büyüklükte ve aynı karakterdedirler. 3 - Çataldağ'ın kuzeyindeki "Armudun Düzü" denilen mevkideki tümülüsler. Bu grup güney-batıdaki sırtlara doğru yayılıyorlar. Bu grubun doğu tarafında Ömerli-Üsküdar yolu vardır, batısında Ayvalı Çiftliği yönünde uzanan dereler bulunuyor. Bu tümülüslerin pek çoğu tahrip edilmiştir. Tümülüsler arasında mezar kiremidi kırığının da bulunuşu bu havalide ayrıca basit kiremit mezarların veya bazı tümülüslerin içinde Trakya tümülüslerinde olduğu gibi (7), kiremit mezarların bulun-

(6) Tümülüslerin bulunduğu sahanın veya doğrudan doğruya tümülüslerin mezarlık olarak kullanılması veya mukaddes telakki edilmelerine başka yerlerde de rastlanmaktadır. Mesela Trakya'da Alpullu yakınındaki Sinanlı köyü mezarlığı bir tümülüs üzerinde ve etrafındadır (A. M. Mansel, *Trakya'nın Kültür ve Tarihi*, İstanbul, 1938, Res: 5; *Belleten*, IV, 13, s. 90, Not: 2), bu halin en tipik ve en büyük misalini Ankara'daki Anıt-Kabir teşkil eder. Anıt-Kabir sahası Ankara'nın antik nekropolünün bulunduğu saha olup (T. Özgüç, *Belleten*, X, 40, s. 593) aynı sahada müteaddit Frig tümülüsü mevcut idi (T. Özgüç - M. Akok, Anıt - Kabir alanında yapılan tümülüs kazıları, *Belleten* XI, 41, s. 25 vd.).

(7) A. M. Mansel, *Belleten*, IV, 13, 1940, Res: 55; *La Turquie Kemaliste*, 20-26, 1937, s. 42, Res: 13; *Bulletin de l'Institut Archeologique Bulgare*, III, 1939, s. 185, Res: 225.

duğunu gösteriyor. 4 - Riva Çayı'nın kuzey tarafında Ömerli'den iki kilometre kadar uzakta "Dindere Boğazı"na girerken doğudaki "Değirmen Tepe" ile onu devamı olan sırtlar üzerindeki tümülüsler. Bu grupta yirmi kadar tümülüs vardır. Üç tanesi defineciler tarafından açılmıştır. Bunların bulunduğu tepelerin batısında, yolun sol tarafında "Çiftlikaltı" denilen yerde antik bir iskan bakiyesi ve orman içinde eski bir mezarlık vardır. Mezarlıktaki taşların çoğu şekilsiz siyah kalker 'bloklarından ibaret olup, içlerinden birkaçı antik yapılara ait işlenmiş mimari parçalar idi. 5 - Ömerli civarında tetkik ettiğimiz son tümülüsü grubunu dört kilometre kadar doğudaki "Egeli Mezarlığı" denilen yer ve civarındaki tümülüsler teşkil ediyor. Egeli Mezarlığı Riva Çayı'nın sol tarafındaki sırtlarda olup Muratlı köyünün batı-güneyindedir. Yakınında köy yoktur. Mezarlıkta birçok mermer sütun ve diğer mimari parçalar vardır. Buradaki tümülüsler itinalı bir şekilde yapılmışlardır. Birkaçının etrafında taş sırası çevrilidir. Bu gruptaki tümülüslerin hemen hepsi açılmışlardır. Açılanlarda görüldüğü üzere içlerindeki mezarlar itinalı bir şekilde yontulmuş siyah kalker levhalarla tam sanduka şeklinde yapılmışlardır, diğer gruplardaki tümülüslerde olduğu gibi, müteaddit mezarları havidirler, birinde meydana çıkan lahtın iki kişilik olduğu görülmüştür. Bu havalide sırtlarda orman içinde daha başka tümülüs gruplarının mevcut olduğu görülmektedir.

II

Tümülüslerin tetkikinde ewelce muhtelif vesilelerle tahrip edilmiş olanları temsilleyip ölçülerini almak ve hiç açılmamış olanlardan birkaçını kazarak tam mezarları ve içlerindeki eşyayı elde etmek yolu takip edildi. Bu suretle az para ile çok miktarda tümülüsü tetkik imkanı hasıl oldu. tık olarak Ömerli'nin batısındaki tümülüslerden "Tatlıpınar" ile "Fettanpınarı" arasındaki harman yerinin bulunduğu sırttaki "T.a." rumuzunu verdiğimiz

tümülüs kazıldı (Res: 5), içinde üç mezar meydana çıktı. Mezarların her birinin istikameti değişik idi. Bunu tümülüse sonradan yapılan gömmelerde yer vaziyeti ile izah etmek gerekir. Bu tümülüsdeki mezarlardan yalnız biri doğu-batı istikametine idi. Mezarlar, o civarda ve Boğazda çok olan "Beykoz taşı" denilen gayrimuntazam siyah kalker parçaları ile yapılmıştır (8) (Res.: 6). Uzun yanları iki, ayak ve baş uçları ise birer bloktan meydana gelmiştir. Bu bloklar arasında kalan kısımlar küçük taş parçaları ile kapatılmıştır. Üstü de birkaç levha ile örtülüyordu. Taşlar arasından akan toprak çok defa mezarları doldurmuş bulunuyordu. Evvela 3.00X1.30X0.60 m. ölçüsünde olan tümülüsün ortasındaki mezar açıldı. İçerisi gayet sert toprakla dolu idi, orta kısmında kırılmış tek kulplu, kaba ve iyi pişmemiş bir testinin parçaları ele geçti (Res: 7/1). Mezarın baş tarafında bakır bir Nikomedia sikkesi ile bir cam bardağın kırıkları bulundu. Kemikler hemen tamamen harabolmuş olup ancak izleri teşhis edilebildi. Bu mezarın başucuna yakın, doğu-batı istikametine aynı şekilde bir mezar daha bulundu, bunun da ayak ucunda ince kenarlı tek kulplu bir bardak ile (Res: 11), başucunda cam koku şişesi parçaları ve pek silik bir bakır sikke ele geçti. Bu iki mezardan başka kuzeybatı-güneydoğu istikametine ve iç ölçüleri 2.10X0.70X0.70 m. olan aynı tipte bir mezar daha bulundu. İlk mezarda bulunan testinin aynı fakat pembemsi hamurdan yapılmış bir testi (Res: 7/2) ile Faustina II nin gümüş bir sikkesi, Marcus, Aurelius'un Nikomedia'da darbedilmiş bakır bir sikkesi ve yine Faustina II nin portresini havi bakır bir Nikomedia sikkesi bulundu.

Bu tümülüsün tetkikinden sonra Ömerli'den beş kilometre kadar güneydeki "Armutun Düzü" denilen yerde bulunan tümülüs grubunu tetkik ettik. Burada bir tümülüsü (T.b.) doğrudan doğruya kaz-

(8) Mümtakanın jeolojisi için bk. P. de Tchihatchef, *Le Bosphore et Constantinople*, Paris, 1864, s. 470-473.

dık (Res: 4), bu tümülüsde de tepeden bir metre kadar derinde, diğerleriyle aynı karakterde, dıştan 3.40X1.38 m., içten 2.20x0.60X0.60 m. ebadında bir mezar bulundu. Bu mezar boşaltıldığı zaman içinde ancak bir testicik ele geçti (Res: 7/3). Bu testicığın hamuru evvelki tümülüslerde rastladıklarımızdan daha incedir. Mezarda başka hiçbir eşyaya ve iskelete tesadüf edilmedi, vazih bir şekilde yakmaya delalet edecek iz de mevcut değildi. Buna göre bu mezarın sahte olduğu söylenebilir. Bundan sonra 1953 yılında askerlerin tesadüfen kazdıkları tümülüste (T.c.) bulunan mezarı temizliyerek ölçülerini aldık. Diğerleriyle hemen hemen aynı olan bu mezarda üç sikke ele geçmiştir, bunlar Elagabalus'a (M. s. 218-222) ait bir Kalkedon ve bir Nikomedia sikkesi ile Macrinus'a (M. s. 217-218) ait bir Nikaea sikkesidir. Mezarın inşasında, diğerlerinin aksine mahalli kum taşı kullanılmıştır. Mezar kuzey-güney yönündedir, ölçüsü 2.10X0.70X0.70 m. dir. Tümülüs oldukça büyük ve yayvan olduğundan, diğerleri gibi bunun da aile mezarlığı mahiyetinde olması ve başka mezarlar ihtiva etmesi gerekir. Mezarda ayrıca köy yakınında açılan tümülüste bulunan testilerin benzeri iki testi parçası bulunmuştur (Res: 8). Buradaki tümülüslerden diğer birini (T.d.), 1953 yılı kışında defineciler kazmış ve rastladıkları bir mezarın muhteviyatını boşaltmışlardır. Bu kazıyı yapanlarını söylediklerine nazaran, içinde beş adet cam eşya ele geçmiştir; bunlar geniş ağızlı bir bardak (Res: 14/15), uzun boyunlu koku şişesi (Res: 14/9), geniş ağızlı bir kılıp parçası (Res: 14) ve bir koku tüpünden ibarettir (Res: 14/113). Mezarın ebadı 240X0.70X0,80 m. dir. Mezar tümülüsün kuzey kenarına tesadüf etmekte olup tepeden 1.10 m. derinde bulunmuştur. Tümülüs,te daha başka mezarların bulunması gerekir. Bu sahada ayrıca evvelce tahrip edilen iki tümülüsdeki mezarları temizleterek ölçülerini aldık. Bunlardan birinde pişmiş toprak bir kandil parçası ile konik gövdeli uzun boyunlu iki şişe ve geniş ağızlı kürevi diğer bir şişe bulundu. Diğerlerindeki eş-

yayı kazanlar götürmüş olmalıdırlar ki, hiçbir esere tesadüf edilmedi.

Yukarda bizim tetkik ettiğimiz bu tümülüslerde bulunan eserlere 1934 yılında bulunarak İstanbul Müzesine gönderilen eserleri de ilave etmemiz gerekir. Bu eserler Müzenin kayıtlarına göre Şile'nin Kızılca Köyünde Kırli Oğlu Osman Ağanın tarlasında açıldığı anlaşılan bir tümülüste meydana çıkan basit iki lahit içinde ele geçmişlerdir. Bunlar yukarda anlatılan tek kulplu kaba testilerin tamamıyla aynı bir testi (Res: 9/2), oval gövdeli uzun boyunlu diğer bir testi (Res: 9/1), ampul şeklinde pişmiş toprak büyük bir koku şişesi (Res: 12/1), tek kulplu, halka dipli, ağız kenarı dışa dönük bir maşrapa (Res: 12/2) ile bronz bir damlalık (Res: 13), üç cam koku şişesi (Res: 14/3 - 4) ve birkaç pişmiş toprak kandil den ibarettir.

III

Bu tümülüslerin mevcudiyeti şimdiye kadar malum değil idi. Bunlar Bitinya'nın diğer kısımlarında da rastlananlar gibi (9), ufak tümülüsler olup, içlerinde bulunan sikkelere göre sıhhatle tarih'lenebilmektedirler. Yani M.S. II nci asrın ikinci yarısı ile III üncü asrın ilk dörtte birine arasındaki zamana aittirler. Küçük olmaları ve bölgenin son yıllara kadar kesif ormanla kaplı bulunması, bunları, araştırmacıların gözünden saklamıştır. Bir zamanlar "Ağaç Denizi" denilen (10) bu bölgede ormanların, Ömerli Köyü etrafındaki korulara varıncaya kadar tahribi neticesi ağaç örtüsü hemen hemen kalkmış ve tümülüsler meydana çıkmışlardır. Daha bundan 20-25 yıl önce Ömerli ile Üsküdar arasındaki Alemdağı Halkalı Ziraat Mektebi talebelerinin tatbikat yaptıkları gür ormanlarla kaplı

(9) Kefken civarında Yaylapınarında orman içinde açılan bir tümülüs de bu kadardı (N. Firathlı, *Bulleten XVII*, 65, 1953, s. 16, Res: 5).

(10) C. F. v. d. Goltz, *Anatolische Ausflüge*, Berlin, 1836, s. 320, Karşıla: F. K. Dörner, *Inscripfien und Denkmaeler aus Bitbynen*, Berlin, 1941, s. 2.

iken, bugün o ormanlarda ancak yer yer fundalıklar kalmıştır.

Ömerli, esas yollardan uzak tali bir yol üzerinde olduğu ve göze çarpacak eski eserleri olmadığı için eski seyyahlar ve müdekkikler tarafından tabiatıyla üzerinde durulmamıştır. Ömerli'nin kuzeyinden geçen Riva Çayı (Rhebas) boğaz mehalisi gibi mühim bir noktada denize döküldüğü ve Argonot efsanesinde adı geçtiği için antik kaynaklarda bahsedildiği gibi (11), geçen asır seyyahları tarafından da bahsedilmektedir (12). Ancak bunlar çayın döküldüğü kısım ile alakadar bulunmakta fakat Ömerli'nin bulunduğu kısmı hakkında bir şey kaydetmemektedirler. Böyle olmakla beraber, Ömerli bütünü kendi haline kalmış bir yer olmayıp Üsküdar'ı Karadeniz kıyısına bağlayan karayolunun hemen hemen orta noktasındadır. Antik kaynaklarda doğrudan doğruya Şile-Üsküdar arasında bir yol zikredilmiyorsa da, Osmanlı kaynaklarına göre Şile-Gebze arasında bir yol mevcut (13), bu yol ise ancak Ömerli'den geçerek Sarıgazi üzerinden Gebze'ye erişebilir. Sarıgazi-Üsküdar arasında da İzmit'e iç taraftan giden yol bulunduğu için (14) bugünkü Üsküdar-Şile yolunun eskidenberi aynıyle mevcut olduğunu kabul etmemiz yanlış olmasa gerektir. Ömerli civarındaki tümülüsler umumiyet itibarıyla bu yol üzerindedirler. Ömerli'nin bu yol üzerinde birinci konağı teşkil etmesi gerektiği için köy civarındaki iskan yerinin ve tümülüslerin bu sebeple vücut buldukları ileri sürülebilir Ömerli'den kati olmakla beraber, Onbinlerin dahi geçmiş ol-

(11) Ruge, "Rhebas", *Pawly-Wissowa* I A1, 1914, s. 348.

(12) Mesela bk.: Pitton de Tournefort, *Relation d'un Voyage au Levant* II, Amsterdam, 1718, s. 82; Andereossy, *Essai sur le Bosphore*, Paris, 1818, s. 150; Andereossy gemilerin bu çaya girdiklerini ve İstanbul için odun yüklediklerini söyler; Alexander Timoni, *Nouvelles Promenades dans le Bosphore*, II, 1844, s. 1 - 9.

(13) F. Taeschner, *Das Anatolische Wegenetz nach Osmanische Quellen* II, Leipzig, 1924, s. 65 v.d.

(14) F. Taeschner, *aynı eser*, I, s. n2.

maları gerekir, çünkü Onbinler Kalpe'den (Kerpe Limanı) Üsküdar'a karadan geldiklerine göre (15), Karadeniz'in bu kısmını Üsküdar'a bağlayan ve Ömerli'den geçen yolu takip zarureti vardır. Geçen asrın ortasına doğru, doğuya seyahat eden E. Bore Onbinlerin bir müddet durdukları Kalpe'ye giderken Üsküdar'dan itibaren ilk konak olarak Ömerli'ye gelmiş ve geceyi orada geçirmiştir (16). Bore, Ömerli'den hareketle Şile'de Karadeniz'e varmış, oradan Kalpe'ye gitmiştir. Gerek Üsküdar - Ömerli, gerekse Ömerli-Şile arasındaki ormanları anlatır. Bizim için önemli olan cihet Anadolu'ya antik eserleri tetkike giden bir seyyahın motörlü vasıtaların olmadığı geçen asırda Şile-Üsküdar arasında geceyi Ömerli'de geçirmesidir. Antik çağda da Ömerli'nin vaziyeti geçen asırdan farklı olmamalıdır, yani burası Üsküdar-Şile yolunda bir konaktır ve tümülüsler bu konak etrafında teşekkül etmişlerdir. Orman içinde olan bu konaktan fazla bakiye kalmaması tabiidir, hamam bakiyesi ve tümülüsler mevkiin o zamanki durumu hakkında fikir verecek delillerdir (17).

Bu tümülüslerin benzerlerine bu çağda Roma İmparatorluğunun hakim olduğu her yerde rastlamak kabildir. Afrika'da Büyük Sahrada dahi Roma ticaret yolları boyunca Ömerli tümülüsleri gibi küçük ve benzeri malzeme ihtiva eden pek çok sayıda tümülüs vardır (18). Tümülüslerimizin en yakın benzerine Trakya'da rastlanır. Lüleburgaz yakınında Umurca'da, Ömerli

(15) Xenophon, *Anabasis*, VI, 4, 1-6. ve VI, 4, 2.

(16) Eugene Bore, *Correspondance et Mmoires d'un voyageur en orient*, (Paris, 1840), s. 183-185.

(17) İstanbul Boğazından itibaren Bitinya yarımadası içinde doğuya giden diğer yollar üzerinde de tümülüsler, bu yolda olduğu gibi bir konaklık mesafeden, yani 35-40 kilometre - den itibaren görülmeğe başlar. Marmara sahilini takibeden yol üzerinde ilk tümülüs Gebze yakınında bugünkü şosenin sağındadır. İç kısımda Sarıgazi-Samandra üzerinden İzmit'e giden yolda ise Samandra'dan sonraki sırtlarda, Ömerli'dekiler gibi küçük tümülüsler mevcuttur.

(18) B. Pace - S. Sergi - G. Caputo, Scavi

tümülüslerinde bulunan cam eşyanın aynı eserler (19) ve bizim bulduklarımızın aynı şekilde fakat gri-devetüyü renkte astarsız kaba bir testi (Res: 10) bulunmuştur (20). Bu mezarda Ömerli'dekinden fazla olarak pek çok bronz eşya ele geçmiştir. Ömerli tümülüslerinin sahipleri ile M. S. II inci asrın ibirinci yarısına ait olan bu zengin Umurca tümülüsü sahibinin aynı etnik topluluğa mensup olduklarını istidlal etmek mümkündür, zira mahalli eşya her iki yerde de aynıdır. Ömerli'de bulunmayan madeni eserlerin ve her iki yerde de müşterek olan cam eşyanın muayyen büyük merkezlerden ithal edilmiş olacağı tabiidir (2,1). Mahalli eşya arasında bu iki bölgedeki benzerlik doğuda Akyazı'da açılan bir tümülüs vesilesiyle de görülmüş idi (22).

Netice olarak, bu tümülüslerin bulunması ve tetkiki Bitinya'nın bu bölgesinin M. S. II nci asır sonunda dahi hiç olmazsa şimdiki kadar meskun olduğunu göstermiş arkeoloji içinde sikkelerle tarihlenen bir kısım Roma keramiği temin etmiştir.

KATALOG

Tümülüslerde bulunan eşya, keramik, cam eserler, bronz eşya ve sikkeler olmak üzere ayrı gruplar halinde gösterilmiştir. Eserlerin başındaki numaralar Müze envanter numaralarıdır.

Sahar.;ani, Ricershe nell Uadi el-Aqial e nell Oasi di Gat, Monumenti Antichi, XLI, 1951, s. 150-151, Burada Res: 142 de görülen mezar, Ömerli mezarlarının tam bir benzeridir. Bu tümülüsler hakkında Prof. B. Pace 1954 yılında İstanbul Üniversitesinde verdiği konferansta etraflı bilgi vermiş idi.

(19) A. M. Mansel, *Trakya'nın Kültür ve Tarihi*, s. 18, Res: 15; *Belleten*, IV, 13, 1940, s. 91; *Bulletin de l'Institut Archeologique Bulgare XIII*, 1939, s. 154; Les Fouilles de 1936-37 en Thrace, *La Turquie Kemaliste* No: 21-22, 1937, fig. 20.

(20) A. M. Mansel, *Grabhügelforschung im Östlichen Thrakien*, AA, 56, 1941, c. 119 vd., Res: 2, No: 27. Fotoğrafi ilk defa burada verilen bu testinin müze envanter No: 6904.

(21) A. M. Mansel, *Belleten*, IV, 13, 1940, s. III-II2.

(22) N. Fıratlı, Bitinya Araştırmalarına birkaç ilave, *Belleten*, 17, 65, 1955, s. 16, Res: 5.

Ke-i.a.rri.ik :

Mezarlarda bulunan keramiğin çoğunluğunu kaha t.es:tiler teşkil etmektedir. Bunlar tek kulplu, düz dipli, ağız kenarları profilsiz olup kısa boyunlu şişkin gövdelidirler, hamurları iri kumludur. Bunlardan başka daha itinalı 1şçilik gösteren iki tane tek kulplu maşrapa, bir ampul şeklinde koku şişesi ve bir testicik ele geçmiştir ki bunların hamurları daha ince kilden yapılmış ve daha iyi pişmişler (23).

7543 - (T.a. mezar: 1) Tek kulplu testi. İyi pişmemiştir, hamuru devetüyü rengindedir. Dibi düzdür, şerit kulplu, kulp üzerinde iki yiv vardır. Yükseklik: 0.175 m., karın çapı 0.145 m. (Res: 7/1).

7544 - (T.a. mezar: 3) Eıvvelkinin aynı şekilde tek kulplu testi. Beyaza yakın pembe kilden yapılmıştır, iyi pişmiştir. Yükseklik: 0.1'95, çapı 0.155 m. (Res: 7/2).

7547 - (T.c.) Evvelkinin aynı şekilde bir testinin üst kısmı. Kulpun da yarısı noksan, omuzunda iki derin çizgi vardır. Yükseklik: 0.145 m., (Res: 8/1).

75-18 - (T.c.) Evvelki gibi bir testinin üst kısmı, hamuru kiremit kırmızısı, iri kum taneleri ihtiva ediyor. Yükseklik: 0.17 m., (Res: 8/2).

6689 - (Şile, Kızılca köyü) Evvelkilerin aynı şekilde testi. Kiremit kırmızısı hamurdan yapılmıştır, tamamiyle sağlam haldedir. Yükseklik: 0.225, karın çapı: 0.19 m., (Res: 9/2).

6690 - (Şile, Kızılca köyü) Oval gövdeli, tek kulplu testi. Gayet iyi pişmiştir.

(23) Bu son iki maşrapa ile koku şişesinin benzeri Lüleburgaz'da (AA, 56, x94x, s. 120 vd., Res: 2, No: x5, x7), Bitinya'nın doğusunda Ak - yazı'da(Belleten, x7, 1953, s. 23, Res :23, 24, 25)ve Bulgaristan'da Sveti Kirilovo'da açılan aynı çağa ait bir tümülüste (Th. Gerassimov, AA, 58, 1943, s. 105, Res: 39), bulunmuştur. Siphnos'da da böyle bir maşrapa ele geçmişse de, (J. K. Brook, Excavation in Siphnos,• BSA, 1949, 44, s. 72, Pi. 22, No: 23) hafir bunu İlk Hıristiyan keramiği olarak tavsif etmektedir.

koyu kiremit kırmızısı renktedir, ağız kenarı profilli, boynu He omzu arasında kabartma bir çizgi vardır, halka diplidir. Üzerinde kırmızı astar izleri vardır. Yükseklik: 0.32 m., karın çapı: 0.175 m. (Res: 9/1).

7545 - (T.b.) Tek kulplu testicik, açık devetüyü kilden yapılmıştır, oval gövdeli, halka diplidir, kulpunu1:1 kesiti dairevidir, ağız kenarı ince ve dışa müteveccihdir. Yükseklik: 0.155, karın çapı: 0.105 m. (Res: 7/3).

7546 - (T.a. mezar: 2) Tek kulplu maşrapa, oval gövdeli, düz dipli, ağız kenarı dışa dönüktür. Kiremit kırmızısı hamurdan yapılmıştır, hamuru ince kumludur, iyi pişmemiştir. Yükseklik: 0.083 m., çapı: 0.085 m. (Res: 11).

6692 - (Şile, Kızılca köyü) Tek kulplu maşrapa, halka dipli, kürevi gövdelidir, ağız kenarı dışa dönüktür, karınının bir tarafı kırılmıştır, açık devetüyü hamur - ludur, iyi pişmemiştir, üzerinde kırmızı astar izleri vardır. Yükseklik: 0.08 m., karın çapı: 0.085, (Res: 12/2).

6691 - (Şile, Kızılca köyü) Ampul şeklinde koku şişesi, gövdesi çok büyüktür, boynu fazla uzun değildir, düz dipli - <lr, ağız kenarı dışa müteveccihdir. Ağız kenarında kırmızı astar vardır, diğer kısımları astarsızdır. Hamuru griye çalan devetüyü rengindedir, içinde ince kum vardır. Yükseklik: 0.17 m., karın çapı: 0.098 m., (Res: 12/1).

Cam li:şya:

Tümülüslerde ele geçen cam eşyanın şekilleri (Res: 14) de gösterilmiştir. Bu resimde yanlarda müze envanter No. ları olanlar müzeye getirilmiş ve kaydedilmiş olanlardır, diğer şekiller, ele geçen ve birleştirilmeleri kabil olmayan parçalara göre çizilmiştir. Bu parçalardan bir kaseye ait olan opal camdandır (Res: 14/7), diğer biri gayet iyi kalite adeta kristal denebilecek mükemmeliyette camdan yapılmış, gövdesi çizgilerle süslü bir bandedir (Res: 14/2). Geri kalan eserler bu çağ mezarla-

rında sık sık rastlanılan koku şişeleri ve sair kaplardır (24).

1953 - (T.d.) - Uzun boyunlu, konik gövdeli koku şişesi. Gövdesi bir boğumla ikiye ayrılmıştır. Mavimsi camdandır. Yükseklik: 0.118, (Res: 14/9).

1954 - (T.d.) Mavimsi camdan tüp. Dip kısmı çok kalın ve şişkincedir, hamurunda pek fazla hava havalı kısımleri kalmıştır. Yükseklik: 0.084, (Res: 1:4/13).

1955 - (T.d.) Tamamen renksiz camdan yapılmış bardak. Ağız kenarı dışa ve yukarı müteveccih, dibi kalın ve düzdür, gövdesi dibe doğru daralmaktadır. Ağız yakın kısmında bir, onun altında paralel iki ve gövdenin daralmağa başladığı kısımda yine bir beyaz çizgi vardır, gövdenin diğer kısımlarında beyaz dekorasyon izleri görülmektedir. Yapıştırılarak tamamlanmıştır. Yükseklik: 0.095 m., (Res: 14/15).

1656 - (Şile, Kızılca köyü) Uzun boyunlu, konik gövdeli koku şişesi. Ağız kenarı ince ve dışa dönüktür, mavimsi camdandır. Yükseklik: 0.183 m., (Res: 14/10).

1657 - (Şile, Kızılca köyü) Dar ve uzunca konik gövdeli şişe. Boynu fazla uzun değildir, gövdeye birleştiği yer dar: Ağız kenarı kalın ve yana taşkındır, mavimsi camdandır, üzerinde altın yıldız izleri vardır. Yükseklik: 0.183 m., (Res: 14/14).

1958 - (Şile, Kızılca köyü) Uzun boyunlu, konik gövdeli koku şişesi. Gövdesi bir boğumla iki kışına ayrılmıştır, mavimsi camdandır. Yükseklik: 0.104 m., (Res: 14/11).

Bronz:

.5315 - (Şile, Kızılca köyü) Bronz damlalık. Sap tarafı halka şeklindedir/ uç kısmı yanlara taşkın olup konkavdır. Gövdesinin kesiti dikdörtgendir, halka kısmı -

(24) Bu nevi camlar için bk. Anton Kısa, *Das Glass im Altertum*, (Leipzig, 1908). Burada Ömerli'de bulunan bütün formların paralellerini bulmak mümkündür. Bunlar il. ve III. asra tarihlenmektedir.

nın kesiti ise, eliptiktir (25). Koku ihtiva eden şişelere batırılarak kokunun sürülmesine yarayan bu aletin uzunluğu her bulduğu şişelerin boyuna uygundur. Uzunluk: 0.125 m., (Res: 12).

Sikkeler:-

Kazdığımız tümülüslerde beş bakır, bir gümüş sikke ele geçti, bakırlardan biri teşhisi mümkün olmayacak derecede bozuk idi. Ayrıca askerler tarafından açılan tümülüste (T.c.) üç tane sikke bulunmuştur (26).

1 - (T.a. M. 3). Roma.: Faustina I (141).

Ön yüz: DIVA f FAUSTINA /

İmparatoriçenin büstü (Sağa doğru). Saçları toplanmış ve inci dizileri ile süslenmiş. Kenarda noktalı halka.

Arka yüz: AVG f VSTA / Demeter, cepheden ayakta. Baş örtülü, sola doğru bakıyor, uzun elbise giymiş, sağ eliyle uzun bir meşale tutuyor, sol eliyle elbisesinin eteğini kaldırıyor.

rGümüş. 2 gr. 95, 17. mm.

H. Mattingly, *Coins of The Roman Empire*, IV, s. 60, 421, Lev. 9, 15.

2 - (T.a. M. 1). Nikaea (Bithynia) Karakalla (198 - 211).

Ön yüz: A... INOC AV.. TOC İmparatorun sağa doğru büstü.

Arka yüz: NEIKf AI6QN / Artemis, ayakta, sağa doğru, kısa hiton giymiş, sol elinde yay tutuyor, sağ eliyle omuzundaki sadaktan ok alıyor. Kenarda noktalı daire.

Bakır. 26/27 mm.

3 - (T. a. M. 3). Nikomedia (Bithynia) Marcus Aurelius (138-161).

Ön yüz: AY.K.M.AYPf ANTQNE I / İmparatorun defne çelenkli başı, sağa doğru.

(25) Bunun gibi fakat mavi beyaz iki renkli camdan yapılmış bir alet İstanbul Müzesinde vardır (Envanter No: 1960), bu türlü camdan bir alet için bk. Anton Kısa, *Das Glass im Altertum*, 111, Levha G. No: 408.

(26) Sikkeler İstanbul Arkeoloji Müzesi Numizmatik Nekriman Olcay tarafından teşhis ve tasnif edilmişlerdir. Kendisine teşekkür ederim.

Arka yüz:

MHT / NEQ / NEIO I M H - +

(Kesimde). Kanatları açık, sağa doğru bir kartal, sağda kendisine doğru uzanmış bir yılan ile mücadele ediyor. Kenarda noktalı daire.

Bakır. 23/24 mm.

4 - (T.a. M. 3) Nikomedia (Bithynia) Faustina II. (175).

On yüz:

[<J>JAVCTEINA/ CE[BAC]TH/

İmparatoriçenin sağa doğru büstü. Saçları arkada bir topuz yapılmış, kenarda nokta- lı daire.

Arka yüz:

MHT. NEQ t NEIKOMH /

Afrodite bir kayanın üzerine sola doğru oturmuş, giyimli. Öne doğru uzanmış, sağ elinde elma tutuyor, sol eliyle kaya.ya da- yanmış.

Bakır. 25 mm.

Recueil General des Monnaies Grecques D'Asie Mineure, No:104.

5 - (T. c.) Nikomedia (Bithynia) Elagabal (218-222).

On yüz:

M AYPH ANT QNE INOC AYf /

İmparatorun defne çelenkli büstü, sağa doğru, kenarda noktalı daire.

Arka yüz:

TPIC [NE QKOPQNJ / [NIJKOMH[!IE JQN /

Askeri üniformalı imparator, sola doğru, ayakta. Başında defne çelengi, öne doğru uzanmış, sağ elinde patera, sol eliyle asaya dayanıyor. Önünde yanan bir altar, kenar- da noktalı daire.

Bakır. 28 mm.

6 - (T. c.) Kalchedon (Bithynia) Elaga- bal (218-222).

On yüz:

M AYPH ANTQN NOC AYf.

İmpar.atorun defne çelenkli büstü, sağa doğru, kenarda noktalı daire.

Arka yüz:

KAAXA FIONI / /QN

kesimde. Yanan altar, sağda defne ağacı, kenarda noktalı daire.

Bakır. 18 mm.

Recueil General des Monncuis Grecques D'Asie Mineure, No: 97; lev: XLVIII, 15. 7 - (T. c.) Makrinus (217-218).

On yüz:

AYT KM OITEA CEOYHP
,MAKPE [INOC AYf] /

İmparatorun defne çelenkli sağa doğru büstü.

Arka yüz: Tamamen bozuk. Bakır. 26/27 mm.